

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОДА

ВІДДІЛ ОСВІТИ ВЕРХНЯНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

ДОВГОВОЙНИЛІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ

Краєзнавчо-дослідницька робота

на тему:

«ІСТОРІЯ УСТАМИ ОЧЕВИДЦІВ»

Підготувала: Ладаняк Катерина Сидорівна,

заступник директора з виховної роботи

Довговойнилівського ліцею

Верхнянської сільської ради

Зміст

Вступ.....	4
1.Історія устами очевидців.....	5
2.Галичина у Другій світовій війні.....	18
3. Односельчани у статусі учасника Другої світової війни.....	23
4. Спогад сільського учасника війни.....	25
5. Висновки.....	26
6. Список використаних джерел, літератури та інформаторів.....	27
Додатки.....	28

ВСТУП

Пошуково-дослідницька робота описує маловідомі і забуті сторінки історії, імена, пам'ятки історії, культури, архітектури. Висвітлено історичні сторінки минулого, події, їх учасників, біографії односельчан, які внесли вагомий вклад в історію нашого села, району, області. Зібрано цінні матеріали для історико-етнографічного залу та кабінету історії ліцею. Актуальним залишається дослідження трагічних сторінок в історії рідного краю, а саме трагічні події Другої світової війни на теренах Галичини.

З кожним роком все менше залишається учасників та свідків подій Другої світової війни. З цього приводу для нас є священним та важливим обов'язком зустрітися з ними, записати їх спогади, відтворити маловідомі та невідомі факти нашої історії, героїчної боротьби проти фашистських загарбників; розповісти про бійців ОУН-УПА, бо таких людей було чимало у нашому краї. Ми любимо та шануємо історію, хочемо та прагнемо відродити національні традиції, повернути до історичної пам'яті призабуті імена та події Другої світової війни.

Структура пошуково-дослідницької роботи «Історія устами очевидців» визначається змістом проблеми, поставленою метою та завданнями. Вся робота складається з чотирьох частин (вступ, основна частина, список використаних джерел і літератури) та додатків.

Вступ містить обґрунтування вибору теми роботи та її актуальність, окреслено основну мету та завдання.

В основній частині висвітлено історію Галичини у Другій світовій війні, умови отримання статусу учасника війни, список односельчан - учасників Другої світової війни та їх спогади.

Досліджувати саме цю тему підштовхнуло повномасштабне вторгнення Росії в Україну, ця російсько - українська війна, яка вже точиться більш , ніж 250 днів та ночей. Дослідження уроків мужності Другої світової війни, на жаль, є дуже актуальним на сучасному етапі, коли не тільки на сході, а й по всій Україні проходять бойові дії: гинуть воїни, молоді люди, діти, літні люди;

залишається без даху над головою населення, пошкоджується інфраструктура України.

Висновки роботи показують актуальність обраної теми, новизну, її практичне призначення.

Список використаних джерел і літератури подає джерельну базу, літературу, Інтернет-ресурси та перелік інформаторів.

Зібрані та зафіксовані речові матеріали (фотографії) представлені у додатках до роботи.

Підготовлена та представлена пошуково-дослідницька робота буде цікавою для широкого кола читачів (здобувачів освіти, вчителів, батьків та для усіх тих, хто цікавиться історією України).

Дослідженням історії села займаються старшокласники постійно.

Мета роботи: дослідити, вивчити та розповсюдити історію рідного села Довгий Войнилів.

Обґрунтування обраної мети: у письмових історичних джерелах дуже мало згадується про наше село. З цієї причини вирішили створити цей проект, щоб поповнити та збагатити існуючі матеріали новими фактами, дослідити та показати, як загальноукраїнські та світові історичні явища та процеси віддзеркалилися на території нашого села.

Відшукуючи та збираючи матеріали, необхідну інформацію, використали такі форми і методи роботи:

- опрацювання історичних та літературних джерел, в яких згадується наше село;
- опитування старожилів про трагічні події рідного краю;
- збір та фіксація речових матеріалів (фотосвітлина, фотографування, відео зйомки, газетні статті).

ІСТОРІЯ УСТАМИ ОЧЕВИДЦІВ

Історія легких шляхів не знає,
І випробовує на мужність всіх вона,
А ти все вистояв, мій рідний краю,
І з гордістю ідеш у майбуття.
Тобою, знай, я віддавна пишаюсь:
Ти добрих виховав і дочок, і синів
Я докладу зусиль, щоб ти, любий краю,
Завжди перемагав, зростав, міцнів...

Назар Стасюк, випускник 2008 року

Довгowejнилівського ліцею

В кінці тридцятих років минулого століття Галичина опинилася на перехресті геополітичних інтересів сталінського та гітлерівського режимів. В результаті домовленостей між ними, зафіксованими у пакті Молотова-Ріббентропа, вони були включені до складу УРСР. В контексті формування соборної України це була всесвітньо-історична подія. Однак, зміна державної приналежності принесла нашим кrayанам і жахи сталінізму.

З перших днів радянсько-німецької війни Івано-Франківська область, як прикордонний терен, стала ареною боїв. Мобілізовані на фронт, наші кrayани дуже швидко відчували упереджене ставлення до себе з боку радянських командирів. Затавровані як «західники», багато з тих, хто залишився живим або не попав в оточення в перші місяці війни, були зняті з фронту і відправлені до трудових армій, де на безправному становищі провели всю війну.

Не кращою була доля тих, хто залишився на окупованій території: масові репресії та депортації забрали десятки тисяч наших кrayан.

Українські сили вирішили скористатися війною для здобуття державної незалежності України. Спочатку надії покладались на Німеччину, але дуже швидко ілюзії розвіялись і прийшло розуміння того, що треба тільки опиратись на власні сили.

Зразок такої боротьби показала ОУН-Б та її збройна партизанська структура УПА, котрі діяли і на території нашого краю. Після вигнання фашистів українське підпілля продовжувало боротьбу за державну самостійність України шляхом збройного опору радянській владі, котрий тривав протягом кількох післявоєнних років.

Живим свідком тих драматичних подій був член УПА Чолій Іван Антонович, 1922 року народження, уродженець сусіднього села Негівці, який проживав у селі Довгий Войнилів з дітьми та онуками. Дружина Чолій Розалія (псевдонім «Маруся»), колишня зв'язкова УПА, померла 18.12.2010 року.

З 1943 по 1946 роки Іван Антонович був стрільцем УПА. Протягом цих років отримав дворазове поранення. Його маму заслали в Сибір, коли дізналися, що він разом із своїм братом Дмитром є стрільцями УПА. У Сибіру їх мама померла. Брата Дмитра і ще його трьох друзів вислідили. Трьох заарештували, а Дмитро (псевдо «Чумак») зірвав гранату, щоб не здатись совітам живим, але якимось дивом вижив. Його також пораненого заарештували і засудили до 15 років каторжних робіт. Під час останніх поранень в ногу і в плече Іван був заарештований совітами та засуджений на 10 років каторжних робіт. Спочатку він промучився 6 місяців у тюрмі, а потім заслали у Пермську область на лісопобал до 1950 року. Після лісопобалу погнали всіх політичних в'язнів у Казахстан піднімати цілину, будувати нові міста.

Дмитро Антонович, 1925 року народження, був засуджений 12.09.1945 року, відбував покарання у таборах Комі. Згодом напівпаралізованого Дмитра привезли в Казахстан. Всього стрільців непрацездатних після поранень було два бараки. Було оголошено, щоб рідні чи знайомі забирали їх до себе і піклувалися про них. Трохи розібрали, а решту скидали, як дрова, на підводи і вивезли невідомо куди. Ходили слухи, що їх пароплавом відправили у море, як зайвий вантаж, скинули у воду. Іван забрав і виходив брата Дмитра. Дмитро там оженився, жив з дружиною. Обоє там померли, там і поховані. Дітей у них не було.

У Казахстані Іван познайомився з дівчиною, колишньою зв'язковою наших партизанів Микитин Розалією Степанівною.

Микитин (Чолій) Розалія Степанівна, 1926 року народження, в селі Довгий Войнилів, зв'язкова УПА, виселена зі своєю родиною у Казахстан. У Казахстані жило багато наших виселенців. І тут Іван одружився з Розалією, яка всіма силами боролася за Україну.

Розалія була затримана стрілками у Буянівському лісі під час зв'язку з партизанами. Її жорстоко допитували, били, кували та, нічого не довідавшись, залишили помирати в лісі. Ледь живою її знайшли партизани і вона вижила. Її брат, Микитин Ярослав Степанович, 1922 року народження (псевдо «Микола») був стрільцем сотні Середнього, референт підрайонного проводу ОУН, засуджений в березні 1946 року на 20 років каторжних робіт. Ці покарання він відбував у таборі Воркути. Тому сім'ю Микитина Степана Павловича (6 осіб), в тому числі і Розалію, в 1947 році вивезено в Карагандинську область, де вона і зустрілася з Іваном. Там же разом виростили троє дітей: Дарію, Любу та Ігоря.

У Караганді Розалія продовжувала вести цю боротьбу, допомагала в'язням, яким не можна було писати листи додому. Розалія їздила на роботу і підтримувала зв'язки з політичними в'язнями. Вона таємно забирала листи і відправляла рідним.

Одного разу патруль вислідив, що Розалія передала Іванові листа. Його повністю роздягли, роззули і обшукали, але листа не знайшли. Він прикріпив його липучкою до голої стопи ноги під вигином, і хоч стояв при обшуку голий і босий, листа не було видно. На які подвиги і покарання не йшли в'язні, щоб отримати вісточку від рідних.

В 1976 році сім'я Чолія Івана Антоновича повернулася на Україну, в село Довгий Войнилів, де і проживали у своєму будинку. В даний час тут проживає одна дочка Люба.

Іван Антонович при житті розповідав:

«У 1939 році мене вперше було заарештовано за те, що я з хлопцями співав пісню «Рости, рости, черемшино».

Пісню «Рости, рости, черемшино» написав Марко Боеслав (справжнє прізвище Михайло Дяченко), який народився 25.03 1910 року у селі Боднарів. Він був членом Української Головної Ради, крайовий провідник, пропагандист, письменник, редактор часописів: «Шлях перемоги», «Чорний ліс»; автор збірок: «Іскри», «Юні дні», «Село». Загинув 22 лютого 1952 року у бункері біля села Дзвиняч Солотвинського району разом зі своєю помічницею на псевдо «Черемшина». Саме цій дівчині присвятив слова популярної пісні «Рости, рости, черемшино».

«А дальше мене заарештували, замкнули в підвалі. Та мене випустив мій нанашко, що там дижури. Хапали за що небудь, висилали за найменшу підозру цілі родини до Сибіру, саджали неблагонадійних в тюрми. Їсти не давали. Харчувалися баландою та тим, що приносили рідні. Це були страшні роки. І тому, коли прийшли німці і сказали, що допоможуть вигнати більшовиків. Дехто почав вірити їм, до того часу, поки вони не почали насильно забирати молодь у Німеччину, грабувати народ, вбивати невинних патріотів України, засилати у табори смерті. Селами і містами ходили пропагандисти УПА та ОУН і закликали народ боротися за волю України. Молоді хлопці ішли в ліси. Найбільше поповнення армії було тоді, коли почались облави німців. Вивозили молодь на роботу в Німеччину. Хлопці втікали в ліси. Де спочатку кілька тижнів проходили вишкіл. В УПА була сувора дисципліна. Коли чотовий командує: «Перша чота – збірка!» - рахує до трьох – п'яти – всі повинні вже стояти. Ті, що не встигали, діставали кару – муштру чи біг. Командири забороняли ходити по хатах за чим –небудь. За порушеннями цього наказу карали буками або карною стійкою з наплічником, у який клали каміння. Так перевіряли витривалість бійців. Ми повністю самі себе обслуговували. Мали свою кухню, барак. Вчилися добре користуватися всіма видами зброї; кожної вільної хвилини - муштра. Нашим гаслом було: «Воля або смерть!» Командири нас попередили, що зрада, дезертирство і навіть те, що заснув на варті, карається смертю.

Я був кулеметником. У мого сотника був псевдонім «Бей». Ніхто не знав наших справжніх прізвищ. Після першого поранення я був призначений у сотню

«Летуна». Разом зі мною був ще один вояк із села Довгий Войнилів Степан Глушак, який так само пережив з Божою допомогою ці важкі часи.

Разом із простим народом армію проходило багато зрадників переодягнутих, стрибків, які шпигували, видавали місцезнаходження війська. Тепер ми уже воювали з енкаведистами і німцями. Совіти стояли на смерть, билися до останку; бо як якийсь відступить хоч на кілька кроків, то стріляли свої комуністи в спину. Німці берегли своїх вояків. Коли бачили, що нас багато, то відразу відступали. Дуже боялися ходити по лісах, бо за кожним кущем міг знаходитись хтось із наших вояків або партизанів, що ховалися у криївках (бункерах), викопаних у землі і замаскованих.

Кожної ночі ішли хлопці по селах і збирали харчі для партизанів, призначали кожного разу нове місце і день для наступної зустрічі. Армія харчувалася ще із старих армійських запасів і, завдяки, допомоги від інших країн та місцевого населення.

Кожна сотня мала свою похідну кухню. Тоді в УПА налічувалось десь біля 40 000 вояків та ще багато допомагали армії партизани.

Коли наших висліджували, то вони билися до останнього патрона, залишаючи останню кулю чи гранату для себе. Дуже мало здавалися совітам, хіба що поранені або дуже молоді, що надіялися на помилування, бо хотіли жити. В 1946-1950 роках наші війська із жорстокими боями відступали до Чеського кордону. Багато, рятуючи своє життя, емігрували.

Ми ходили перед виборами по селах, агітували, щоб ніхто не йшов на вибори. За нами погналися енкаведисти. Я був поранений у ногу навиліт і в плече у Копанецькому лісі. Іти не міг. Втратив свідомість від болю. Опритомнів на возі. Мене відвезли у Войнилів, кинули у підвал. Ніхто мені ніякої допомоги не давав. Рани не перев'язували. Почалася гарячка. Я був один замкнений у підвалі. Два дні до мене ніхто не дивився. Ні пити, ні їсти ніхто мені не давав. А пити дуже хотілось, бо я ввесь горів, а ще й втратив багато крові. Я міг лежати лише на одному боці. Якось з останніх сил підтягнувся до маленького заграбованого віконця над самою землею і почав кричати. Пожालів мене один

вояк, що стояв на варті. Він приніс мені в котелку трошки зупки і крикнув: «Їж швидко!». Я випив ту рідку зупку і так вижив. Нарешті заглянули і до мене та дуже здивувалися, що я ще живий.

Три місяці я чекав суду у підвалі Костелу на холодній землі. Рани гоїлися дуже повільно. Коли утворювався струп, я його здирав, видушував гній і тому мої рани таки загоїлися. Їв ту баланду, що давали арештованим та з подачок від інших.

Пам'ятаю, як одного разу мене покликали до слідчого. Я приповз у коридор, бо ходити ще не міг і тому, що вже два дні нічого не їв. На лавках сиділо багато старших людей, тих, що не хотіли йти голосувати. Під однією лавкою я побачив пляшку з молоком. Випивши це молоко, я врятувався від голоду.

І тут ніхто нам не давав ніякої допомоги. Багато народу вимерло. Декого із старшини розстріляли, решту судили і вивозили на каторжні роботи у Сибір. Лабій Михайло розказував, що з «особливо небезпечних», які затято мовчали, закатовували або живими замурували в Станіславській тюрмі у підвалі.

Після суду нас повезли у Пермську область валити ліс, а мого брата Дмитра засудили до 15 років каторжних робіт у Воркуту. Зв'язку з братом не було, зустрілись аж у Казахстані, де я взяв його напівлежачого під опіку і виходив.

Бараки у лісі будували самі. Їли якусь баланду, зварену з молодого листя липи і макухи; чорний, як земля, черствий хліб, який іноді зимою приходилось різати пилою, і квартиру кип'ятку. Працювали від світу і до світу.

Приїхавши у Казахстан, у 1950 році, мене переводять на будови нових міст. У 1976 році я з родиною повернувся в Україну. Дивуюся, що я переніс та пережив такі тяжкі випробування долі. Так мені Бог дав, щоб я ще дочекався онуків та правнуків», - так казав Іван Антонович Чолій.

«22 червня слідом за німецькою армією в Україну вирушили і Похідні групи ОУН- «Б» (по 7-12 осіб у кожній, загалом 2 тисячі чоловік) з метою організації українського самоврядування на місцях та створення загонів

самооборони». Про це стверджує у своїй книзі «Довгий Войнилів: колись і тепер» М. Зьомковська [3, 79].

Взимку 1941 року почали утворюватися загони червоних партизан, які провокували українців. Переодягались у повстанську форму. Вони вбивали когось із німців. А ті за те розстрілювали мирних селян, палили цілі села, бо думали, що вони співпрацюють з більшовиками. Так в селі Завадка червоними було вбито одного німця. Вивели всіх селян і кожного десятого розстріляли. Поляки, замість того, щоб воювати проти гітлерівців, що окупували їхню землю, почали разом з ними гнобити українське населення. Пограбування поляками, криваві погроми не мали аналогів в історії. До того ж польські колонії ставали притулком для червоних банд, які разом з польськими боївками, люто тероризували українців. Опинившись між двох огнів, населення почало створювати боївки самооборони, які згодом згуртував Тарас Боровець (псевдо «Бульба») у загони, які назвав «Поліська Січ». Ця народна Армія росла і розширювалася, даючи належну відсіч польським боївкам, які вже діяли спільно з більшовицькими партизанами. Там же на Волині почали створюватися відділи самооборони бандерівцями і мельниківцями. Зрештою, ці три угруповання об'єдналися під проводом ОУН і започаткували собою УПА. Молодь тисячами ринула в ряди УПА, щоб до загибелі боротися з поневолювачами. Так, у непрохідних лісах поліських, волинських, карпатських поставали перші вишкільні табори, а в жовтні 1942 року один з вишколених відділів назвав себе першою сотнею УПА. Командиром її був обласний військовий референт Рівненщини Сергій Качинський (псевдо «Остап»). Першим головним командиром всієї УПА був призначений Дмитро Клячківський (псевдо «Клим Савур»), 11.11.1911 р.н. в Збаражі Тернопільської області, член ОУН. Головнокомандувачем був до вересня 1943 року, а потім його замінив Роман Шухевич (псевдо «Чупринка»).

Від літа 1943 року існували райони, які повністю були визволені від окупантів. Називались вони «повстанські республіки» чи «підпільні держави». А бували і такі населені пункти, де вдень працювала німецька адміністрація, а

вночі – повстанська. Причиною того, що УПА створюється на Поліссі, було те, що там, крім німецьких утисків були ще більшовицькі партизани, польські тайні гуртки, «пляцуфкі» та місцеві польські колоністи – «фольксдойчі», які насилали німців на українських селян, грабували їх, нищили. В непрохідних мочарах їм було де ховатися.

М. Зьомковська стверджує у своїй книзі «Довгий Войнилів: колись і тепер», що «Гестапо і кримінальна поліція переслідувала членів ОУН і УПА, масово винищувала за найменшу підозру допомоги їм. Восени 1943 року були створені так звані «наглі суди», які вирішували долю людини за 2-3 дні» [3, 81]. Проводилось планове вбивство запідозрених у симпатіях до ОУН. В Бабиному Зарічному розстріляно 44, а в Завадці – 32 чоловік. Не обминули репресії і села Довгий Войнилів. Український народ чинив збройний опір окупантам. Калуський провід ОУН до війни належав до Стрийської округи. З 1943 року Калуський і Войнилівський райони об'єднуються у кушці, створюючи надрайон або повіт.

При УПА існувало 15 різних національних відділів. Ні один з них не зрадив УПА і вів тяжкі бої з чекістами та німцями. Ідея спільної боротьби поневолених народів лягла в основу створення Антибільшовицького Блоку Народів (АБН). Створений він був на Конференції поневолених народів Сходу, Європи та Азії 22 листопада 1943 року у житомирських лісах.

У липні 1943 року в підпільному часописі «До зброї» була надрукована декларація «За що бореться Україна», в якій сказано:

За самостійну Соборну Українську державу на українській землі;
за новий справедливий порядок в Україні без панів, поміщиків, капіталістів та більшовицьких комісарів; за новий міжнародний справедливий лад і порядок у світі, побудований на пошануванні прав кожного народу та його незалежний всесторонній розвиток у власних державних формах;
проти німецького та московського імперіалістичних наїзників, що змагають до поневолення та знищення українського народу;
проти імперіалізму, як джерела воєн та поневолення народів.

Уже 18 серпня 1943 року в каменоломнях біля містечка Сколе стався перший виступ УНС, під час якого звільнено всіх в'язнів з карного табору «баундісту», вбито всю охорону, яка знущалася над невільниками. Після цього почалися всюди збройні сутички.

17-23 лютого 1943 року на другій конференції ОУН затверджено створення УПА, а 28 квітня 1943 року у Львові проголошено формування дивізії СС «Галичина». Зголосилося сюди 62 тисячі добровольців, відібрано 12 тисяч чоловік. На початок травня до неї записалося 1500 наших земляків з Калушини., в тому числі і наші односельчани.

27.11 і 4.12.1943 року почався великий наступ на третій повстанський відділ в Долинщині. Ворог замикав кільце між селами Кропивник - Мізунь. Тоді до третього відділу приєднався другий і кільце не було замкнено. Ворог відступив і повстанці мали змогу зимою спуститися з гір та розформуватися по селах Прикарпаття. Вони дають почин до творення великих «республік» УПА, та до глибокої весни втримують так звану «Зимову республіку», повністю припинивши терор ворога над народом. Це якраз відбувалось на нашій території між Дністром і Лімницею на Калушині, Долинщині та на Станіславщині і Коломийщині. Від тоді УПА завдавала великих втрат ворогові своїми раптовими наскоками.

22 березня 1945 року в с. Голинь сапери повстанської сотні «Летуни» замінували залізничний шлях і висадили в повітря великий двокомотивний поїзд із 1500 більшовиками, яких командування НКВД стягнуло для облав проти УПА. Більшовики втратили тоді 1200 бійців вбитими і раненими. Та сили були нерівними. Бійці УПА чинили шалений опір. Проти них кинули великі сили облавівців. Вони хапали всіх, кого підозрювали у допомозі повстанцям, а іноді і зовсім невинних.

В січні і лютому 1945 року силами по 10000 бійців були проведені облави в районах : Бібрки на Львівщині; Галич, Войнилів, Бурштин на Станіславщині; Підгайці на Тернопільщині та Мединичі на Дрогобиччині. Під час тих акцій відвідав терени охоплені ними під охороною 300 вибраних енкаведистів сам

Микита Хрущов. Відвідав він і наше село. Про це розповідав очевидець Чолій Василь Михайлович:

Мій батько, Чолій Михайло Миколайович, 1904 року народження, працював секретарем сільської ради, а головою сільської ради був Чолій Юстин Михайлович.

В 1945 році на другий святій вечір проїжджав нашим селом М.С.Хрущов. Їхали зі Львова 18 машин. Ходили чутки, що їх у Монастирецькому лісі добре налякали наші партизани і вони повернули у наше село. Поставили пости, зайшли у сільську раду. У сільраді сиділо кілька чоловіків, які балакали про тодішні події. Хрущов запитав:

- Хто тут старший? Ви знаєте, хто я такий?

Мій тато встав, зняв шапку і відповів:

-Я старший. Знаємо хто ви.

- Нам сказали, що ви маєте зв'язок з бандерівцями. Ходіть за нами.

Інших відпустили, а в мого батька зв'язали руки, посадили у машину і привезли додому. Вдома били, казали показати бункер. Батько казав, що його нема, і ніяких зв'язків з повстанцями немає. Тоді зо 6 чоловік довго робили обшук. Перерили все довгими піками, зірвали підлогу. Переривши все в хаті і нічого не знайшовши, взялися за стайню, стодолу, подвір'я. Потім погрожували автоматами моїй мамі, яка тримала мене на руках і плакала. Та якось її пожаліли, а батька забрали і ніхто не знав, де він подівся. Аж якийсь знайомий розповів, що його три місяці тримали у Станіславі, а потім відправили у Караганду, бо звідти прийшло три листи від нього, а потім і до сьогодні ми ніякої чутки про нього не мали. Розказували ті, що повернулися з того табору, що там було багато тисяч наших людей. Кожного дня помирало 50-100 чоловік від тифу і голоду. Ніхто нікого не повідомляв про смерть в'язнів, тільки до ноги прикріплювали бірку з номером. Ніхто нікого не шукав, бо всіх скидали, як дрова, на машину, і везли у заздалегідь викопану в'язнями яму. І мій батько там загинув, бо не мав доброго здоров'я терпіти ці тортури.

З уст Чолія Василя Михайловича.

Ось так Микита Хрущов завойовував авторитет перед Сталіним, щоб потім зайняти його місце, знищуючи невинних людей у Західній Україні. А дехто в своїх книжках пише про його заслуги перед Україною, не згадуючи його звірські акції проти борців за нашу волю. Чи варте загублене життя хоч однієї людини його фальшивих заслуг?

Після цих облав багатьох тисяч енкаведистів УПА змушена була діяти підпільно і ще багато разів завдавала удари ворогам. Проти них НКВД застосовувало тисячі методів знищення. Найулюбленишим методом стає провокація. Однією з таких гидких форм стає підстава заяв. Якщо в їхні руки попадав живим чи раненим чільний командир УПА, енкаведисти закатовували його в своїх казармах. В той же час опубліковували «покаянну заяву», якої ніхто з командирів їм не підписував. Нікчемним видом провокації було переодягання відділів НКВД під українських повстанців. Так, «герой СРСР» Ковпак признається, що, переодягнувшись за повстанців енкаведисти заходять до села, щоб довідатись про місцеве підпілля; довідатись від місцевого населення про «сусідній» відділ УПА або зібрати харч для УПА, а тоді вимордовують всіх, хто виявив хоч найменші симпатії до УПА, щоб так викликати ненависть населення до бандерівців, яких називали бандитами. Переодягнені блазні виступали з відозвами, щоб люди не голосували, не вступали у колгоспи. При цьому вішали перед виборчою ділянкою на ялицях людей, що проголосували, щоб люди думали, що це зробили бандерівці, написавши на грудях гасло: «Голос в скриньку – голова на ялинку». Вони цим самим викликали величезну ненависть в рідних тих, що втратили і в усіх жителів села проти своїх захисників. Найбільшою небезпекою для УПА, для українського підпілля і для населення стали ці стрибки (так їх називали в народі). Вони добре знали мову місцевого населення, бо склалися переважно із місцевих підлабузників, зрадників, знали місцеві відносини людей, їхні псевдо, паролі, криївки тощо. І тому їм вдавалися найпідліші провокації. Дехто і тепер думає, що це бандерівці так тяжко розправлялися з їхніми рідними. Але теперішні дослідники,

письменники, історики написали правду про УПА і можна з книжок і публікацій про все глибше дізнатися.

Стікаючи кров'ю, борючись до останнього патрона, втрачаючи своїх кращих синів у жорстоких нерівних боях і від провокацій, УПА ніколи не кривдила своїх людей, справжніх українців, хоч траплялися й помилки, переважно через доноси на своїх сусідів, з якими ворогували на побутових конфліктах; через злобу, образи, помсту за рідних, убитих товаришів. Але це були не справжні, сильні духом чесні визволителі, які боролися до кінця під гаслом «Воля або смерть». УПА боролась до кінця і в підпіллі, але сили були не рівними.

УПА перестає існувати аж 5 березня 1950 року, коли в жорстокому бою в селі Білогорща біля Львова втратила свого славного командира Романа Шухевича. Проте у жовтні 1952 року усі клітини українського підпілля святкували десятую річницю створення УПА. У спеціальному наказі ГК УПА був опублікований список нагороджених бійців і командирів УПА.

З різних джерел були складені відомості про наближені цифрові дані втрат українців і москалів за 10 років війни (1945 – 1954).

У таємному документі від 16.01.1946 року, підписаному начальником МГБ УССР генерал – лейтенантом Рясним та його заступником Строкарем, сказано: від лютого місяця 1944 до першого січня 1946 року проведено 39773 чекістсько-військових операцій. За цей час убито 103313, затримано 110785 «бандитів», заарештовано 15959 активних бандерівців та 8370 членів ОУН.

За іншими даними, у 1944 – 1946 роках загинуло 56000, потрапило в полон 10800, амністовано 48000, усього приблизно 212000 повстанців. Без суду і слідства запроторено в Сибір 203000 цивільного населення у 1944 – 1951 роках.

Упродовж 10-річної боротьби УПА, ОУН, УГВР та збройного підпілля зареєстровано 14224 сутичок, акцій. З боку ворогів загинуло близько 55000 осіб, 330000 вояків НКГБ-МГБ, 26000 «мирних жителів»: секретарів райкомів партії, голів і заступників райвиконкомів, комсомольських секретарів, голів колгоспів та сільських рад, депутатів різних рівнів, агітаторів, донощиків та інших

активних співпрацівників сталінського режиму. Очевидно, сюди входять ті тисячі невинних жертв, яких замордували співробітники МГБ, маскуючись під УПА чи СБ.

17 травня 1954 року в одному з лісових схронів біля села Зеленого на Надвірнянщині разом з дружиною Ольгою Герасимович героїчно загинув останній керівник Крайового проводу Захід – Карпати Микола Твердохліб, псевдо «Грім». Цим останнім кривавим акордом 10-літньої українсько-московської війни було остаточно зліквідовано Карпатський провід ОУН - УПА. Наш народ пам'ятає своїх героїв. В кожному селі висипані могили на честь наших визволителів, є така могила і в селі Довгий Войнилів. Шанують пам'ять про героїчну боротьбу УПА й жителі інших країн.

У нинішній складний для нашої України час, ми гордимось, за таких відданих народу керманичів, які прикладають максимум зусиль, щоб укріпити нашу цілісність, нашу незалежність, нашу волю, за яку полягли мільйони співвітчизників. З Божою допомогою, з нашими молитвами, з нашою небайдужістю до всіх складних подій в житті українців, ми віримо в перемогу українського народу, і вона, обов'язково настане.

Кожне українське село має свою неповторну красу та історію. І завжди на першому місці були і є наші люди, які примножують славу своєї Вітчизни власним героїзмом, боротьбою за волю, за визволення від німецьких окупантів, добрими справами чи писемною спадщиною. Та хоч багато з цих людей уже не живуть у нашому селі, все одно вони залишаються нашими односельчанами і наші нащадки повинні їх пам'ятати. Адже, ці люди боролися за наше щасливе життя. Дуже шкода, що у селі не залишилося жодного живого свідка боротьби за волю української держави, нашого села.

«Багато наших односельчан загинуло під час війни. Ми не маємо права забути ні про одного солдата, бо вони віддали своє життя за наше визволення, це герої нашого села», - так говорить М. Зьомковська у своїй книзі «Довгий Войнилів: колись і тепер» [3,144].

Галичина у Другій світовій війні

Українська дивізія "Галичина" — це особливе за часів другої світової війни військове формування. Виникло воно як наслідок того соціально-політичного стану, що мав місце в Західній Україні у період від осені 1939 року — з моменту окупації радянськими військами Західної України до літа 1943 року, коли було створено дивізію "Галичина".

Для створення цієї дивізії потрібні були, як мінімум, дві умови. Перша — дозвіл німецького військово-політичного керівництва на утворення формування. Друга — наявність у Західній Україні соціально-політичних передумов, які б завершили масовість добровольців. Бо без підтримки народу або ідея створення дивізії вмерла б ненародженою, або німцям довелося б силою мобілізувати українців до дивізії, що згодом не дозволило б зробити з неї справжню бойову одиницю з високими вимогами і духовною цілісністю, які мали місце в дивізії.

Щодо першої умови, треба зазначити, що після поразок у 1943 році німці відмовилися від своєї амбітної позиції, нібито східну проблему вони можуть вирішити тільки "пролиттям німецької крові". І тому для боротьби з більшовизмом почали притягати й інші народи, створюючи підрозділи в рамках "Зброї СС" ("WaffenSS"). Таких дивізій було утворено 29. Дивізії "Зброї СС" формувалися з людей російської, французької, іспанської, татарської та інших національностей. Українська дивізія "Галичина" була аж 14-ю.

Щодо другої умови, то ідея створення української дивізії дістала підтримку в народному середовищі, особливо серед української інтелігенції Західної України. Про це може свідчити, скажімо, те, що з самого початку зголосилося 80 тисяч добровольців, хоча для комплектування дивізії потрібно було тільки 15 тисяч.

На особливу увагу заслуговує той факт, що після поразок у 1943 році ніхто у світі не сумнівався, що Німеччина зазнає поразки. І все ж таки українська громада Галичини приймає рішення підтримати ідею створення дивізії, а українська молодь масово йде добровольцями до неї.

ОУН, вбачаючи в російському більшовизмі найбільшу небезпеку для народу України, в перші дні війни сподівалася знайти підтримку ідеї незалежності

України у Німеччини. Тисячі українців як Західної, так і Східної України, відчувши панування комуністичного режиму, робили однаковий політичний вибір не на користь советської, а на користь німецької сторони.

Не збираюся стверджувати, що цей вибір був кращим чи гіршим, ніж вибір українців, які вирішили шукати майбутнє України в союзі з більшовицькою Росією. В обох випадках наслідки були б для України однакові. Рятуючись від більшовицького, українці потрапляли в пашу німецького вовка.

Таку проблему можна розглядати як трагедію українців, що змушені були між двох вибирати менше зло. І як наслідок — воювати один проти одного під прапорами чужих держав, у чужих арміях, обстоюючи постулати ворожої для самої ідеї незалежності України ідеології.

Що ж являла собою дивізія СС «Галичина»? Повна назва дивізії «Галичина» — дивізія Waffen SS Galitchina. Waffen — це «війська СС» або «зброя СС». Після перших років війни з Радянським Союзом нацистська Німеччина гостро відчувала брак людських ресурсів для формування бойових частин — попри те, що на Східному фронті у тилкових, охоронних, зенітних частинах Вермахту служило понад мільйон советських громадян, головним чином із військовополонених.

Гітлер, як відомо, категорично заперечував проти формування російської та української армії та визнання слов'янських народів рівноправними з арійцями. Таємно від фюрера були сформовані 21 національна дивізія під егідою цієї самої «зброї СС». Ці з'єднання не були власне есесівськими хоча б тому, що проти цього категорично заперечував сам рейхсфюрер СС.

Дивізійники «Галичини» висунули умову — «ми не воюватимемо проти Заходу (тобто проти демократичних країн), воюватимемо лише проти комуністичного тоталітаризму».

Набір до Дивізії було оголошено 28 квітня 1943 року. Тоді в Україні не те що не було, а вже не могло бути прихильників нацизму, бо на той час німці себе показали, і ніхто вже не мав жодних ілюзій щодо націонал-соціалізму. Хто йшов до Дивізії? Про це красномовно говорить прокламація губернатора

Галичини Вехтера, яка була видана вже після початку набору. У ній говорилося, що до «Галичини» будуть прийняті всі ті, хто ховався від мобілізації на роботи до Німеччини — «і гріхи їм буде скасовано». Були, звісно, і патріоти, які хотіли утворити українську військову частину. Треба брати до уваги час, коли творилася дивізія — початок 1943 року. Тоді німці відбили наступ Червоної армії, утворили фронт по річці Міус під Ростовом, контролювали Кубань. Німецькі війська стояли недалеко від Москви. За цих умов провід Українського центрального комітету (існувала така допомогова організація) домагався створення якоїсь української частини, яка б могла підсилити позицію України після закінчення війни.

Отже, дивізійники зовсім не були прихильниками нацизму. Це були селянські підлітки, юнаки, які йшли захищати Україну. Мотиви створення, скажімо, французької чи голландської дивізій «зброї СС» та дивізії «Галичина» були надзвичайно різними. Якщо у Західній Європі ці формування справді склалися з ідейних симпатиків нацизму, то дивізію «Галичина» українські прихильники її створення від початку розглядали як зародок майбутнього війська незалежної і від Німеччини, і від Росії самостійної України, — на взірець Січових Стрільців, які стали ядром Української армії під час національно-визвольної революції. До речі, не всі українські політичні сили схвалювали цю ідею. Якраз у цей час розгорнулося активне формування Української Повстанської Армії. Її керівники обстоювали необхідність одночасної боротьби на два фронти, з обома тоталітаризмами, і вважали, що створенням дивізії «Галичина» українська молодь втягується у гру за чужі політичні інтереси. Проте УПА активно використовувала період формування Дивізії – з квітня 1943 по червень 1944 року — для вишколу в її лавах старшин повстанського війська та здобуття сучасної зброї.

У липні 1944 року радянські війська оточили й розбили під Бродами вісім німецьких дивізій чисельністю близько 60 тис. чоловік. Серед них були 10 тис. бійців галицької дивізії, що мали нещастя отримати хрещення вогнем за цих катастрофічних обставин. Десь п'яти тисячам удалося вирватися з оточення,

але понад 3 тис. було вбито, поранено й захоплено в полон. За підрахунками, 2 тис. уникли полону, й пізніше багато з них приєдналися до УПА.

Після цієї перемоги радянські сили швидко пройшли Галичину, зайнявши Львів, Перемишль і 27 липня Станіслав. У вересні вони перетнули Карпати, й до жовтня 1944р. вся етнічна українська територія опинилася в радянських руках.

Питання про нацистські звірства і тих, хто їх підтримував, дуже докладно розглядалось упродовж Нюрнберзького процесу 1946 року. Але жодним словом там не було згадано українських націоналістів, хоча це було б дуже бажано для радянської сторони. І це не дивно. Польські дослідники, першим з яких був професор Рішард Ржецький, виявили, хто саме вбивав у Львові 30 червня 1941 року. Дослідники знайшли номер айнзацкоманди СС, яка займалась цією справою. А батальйон «Nachtigal» жодного відношення до цих вбивств не мав. Якихось же «інших» українських частин у Львові не було й бути не могло. Це питання вдруге постало 1961-го року, коли німецький публіцист Альберт Норден заявив, що у Львові 30 червня 1941 року такі звірства чинили українці. Ця кампанія була спрямована проти міністра уряду ФРН Теодора Оберлендера, який у часи війни був причетний до формування українських батальйонів. Мовляв, ця людина запламована у кривавих злочинах. Тим часом це був офіцер-фронтовик, який воював на Східному фронті, єдиним «злочином» якого була ворожість до комунізму. І жодних злочинів під час Другої світової війни ні він, ні частини, якими він командував, не вчинили. Є підставистверджувати, що кампанія проти Оберлендера була ініційована з Москви, і саме за наказом Москви до неї приплели «звірства українців».

Буча, яка знялася зараз у світовій пресі з приводу СС «Галичини», сама по собі не дивує. Якщо хтось із вояків «Галичини» справді заслужив кару, хай буде покараний, хто ні — хай спокійно живе. Тільки ось що прикметно: лише Канада тричі розглядала на судових процесах так звані «злочини дивізії «Галичина». Це було у 1950-му році, 1984-му і в грудні 1986-го року. Всі ці суди щоразу приводили до висновку, що жодних воєнних злочинів за дивізією «Галичина» не було.

У світі ми маємо друзів, але маємо і ворогів. Є певні сили, зацікавлені, щоб час від часу збуджувати хвилю світового обурення проти України — а не проти поодиноких українців, котрі зараз доживають свій вік в Англії чи в Австралії. І дуже прикро, що наші високі урядовці, та й Президент, не забезпечили себе помічниками, які допомогли б їм порадами у такій ситуації і дали гідну відсіч подібним кампаніям.

На сьогодні на Заході все голосніше лунають заклики — якщо не засудити юридично, то, принаймні, дати історичну оцінку злочинам НКВД. Дискредитація вояків, які воювали на стороні українських визвольних сил, відволікає міжнародну громадськість від мільйонів енкаведистів, що сьогодні в Україні, Росії, Білорусі, Казахстані за свої «подвиги» отримують підвищені персональні пенсії. Ми далекі від думки ставити крапку у цій історії. Тим більше, не варто захищати реальних воєнних злочинців. Але не може залишатися без належної відповіді чергова спроба оббрехати українців, звинувативши їх у всіх можливих і неможливих злочинах.

Отже, створення дивізії СС “Галичина” — це було бажання не стільки підтримати нацистську політику, скільки створити і укріпити незалежність українських земель. Але, на жаль, цим мріям здійснитися вдалося тільки в недалекому майбутньому.

Односельчани у статусі учасника війни

До учасників війни належать особи, які в період Другої світової війни, працювали в тилу на підприємствах, в установах, організаціях, колгоспах, радгоспах та ін., чи в період навчання в школах, вищих і середніх навчальних закладах працювали в народному господарстві і на відбудові об’єктів господарського і культурного призначення (відповідно до п.2 ст. 9 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»).

Підставою для встановлення статусу учасника війни можуть бути довідки, що підтверджують факт роботи в період війни, особові рахунки та відомості на видачу заробітної плати, висновки медико-соціальних експертних комісій;

посвідчення, атестати, характеристики, евакуаційні листи, документи держав, з якими підписані міжнародні угоди; довідки органів внутрішніх справ, суду, органів прокуратури, дізнання та слідства; довідки партизанських загонів, підпільних груп; акти, довідки заготівельних організацій, кооперативних об'єднань, управлінь сільського господарства, відповідних місцевих та інших органів місцевої влади та громадських організацій; дані господарських книг, довідки архівів та інших органів; посвідчення про урядові нагороди, нагородні листи, почесні грамоти та інші документи.

Особам, які народилися до 31.12.1932 року включно і з поважних причин не мають можливості подати документи, що підтверджують факт роботи в період війни, статус учасника війни може бути встановлено за поданнями відповідних комісій у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Типовим положенням про комісії до розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у редакції наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 06.08.2003 року №218, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 2 жовтня 2003 року за №891/821, змінено умови встановлення статусу учасника війни особам, які в період війни працювали в тилу.

У разі відсутності документів та інших доказів у зв'язку з воєнними діями, стихійним лихом, пожежами, аваріями. Катастрофами або іншими надзвичайними ситуаціями, факт роботи в період війни підтверджується показаннями не менше двох свідків. Показання свідків оформляється протоколом опитування свідків, що складається комісією для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни.

Комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії та їх соціального захисту» зобов'язані уважно вивчати надані документи, брати до уваги інші докази, пропозиції та інші рекомендації районних (міських) комісій, ураховувати поважні причини, що не дають змоги

громадянам подати необхідні документи, у разі необхідності запросити додаткові дані, документи і докази.

Список мешканців с. Довгий Войнилів, які мають статус учасника Другої світової війни станом на 01.11.2022 року

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Число, місяць, рік народження
1.	Глушак Юлія Йонівна	24.03.1928
2.	Джавага Василь Юркович	12.05.1927
3.	Ладаняк Михайло Васильович	22.11.1926
4.	Михайлович Розалія Іванівна	22.06.1922
5.	Чолій Іван Антонович	22.12.1922

Спогад учасника Другої світової війни

Мене звати Чолій Іван Антонович (додаток 16), народився 22.12.1922 року. Мого батька звали Антон Чолій, а матір – Марія Чолій. У мене було два брати: Дмитро та Олексій. Москалі прийшли у 1940 році. Вони забрали у нас все, що ми мали: зібраний врожай хліба, коней, корів... Коли ми зібрали пшеницю, то неочищену склали на під, бо, коли прийдуть москалі, щоб її не знайшли. Приходили до нас солдати, щоб заховатись під нашою старою великою яблунею. Вони ховались, щоб їх не побачили з літаків, які літали в небі. Ті солдати були дуже добрі, розуміючі; турбувались про нас. У нас були маленькі діти, і солдати ділилися з нами шматочками хліба. Виходячи на двір, ми боялися навіть говорити між собою, а солдати казали, щоб ми розмовляли, а то заніміємо. Росіяни стріляли зі Стінки (з лісу на околиці села), там були закопані російські кулемети. Під час війни було дуже тяжко, але ми пройшли через всі жахливі перешкоди. І дійшли до теперішніх днів...

Висновки

Таким чином, ми перед собою поставили завдання зібрати, дослідити, вивчити і розповсюдити матеріали з історії рідного краю у період Другої світової війни і частково виконали його. Отриману інформацію та речові докази оформили у вигляді пошуково-дослідницької роботи «Історія устами очевидців».

Ознайомлюючись із дослідженнями Марії Зьомковської, ми побачили, що вона дуже скорпульозно віднеслася до відшукування справжніх героїв села, провела велику роботу по вивченню цього питання.

На наш погляд, дослідження аргументоване, про те, ми б хотіли відзначити і свій доробок. Ми відшукали наших героїв, спілкуючись із односельчанами і їхніми родинами.

Наша пошуково-дослідницька робота опирається на дослідження нашої односельчанки Марії Зьомковської [3].

Про те, ми живемо в сучасному світі. Герої живуть серед нас. Тому, нам було цікаво віднайти факти із життя наших односельчан. Не повернулося з поля бою 20 молодих хлопців-солдат, яким було тільки жити й жити..., а 18 – повернулися додому з Другої світової війни.

«Багато наших односельчан загинуло під час війни. Ми не маємо права забути ні про одного солдата, бо вони віддали своє життя за наше визволення, це герої нашого села», - так говорить Марія Зьомковська у своїй книжці «Довгий Войнилів: колись і тепер» [3, 144].

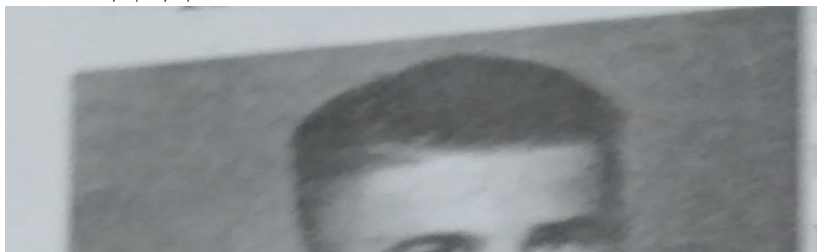
Провели із здобувачами освіти 8-11 класів круглий стіл «Про роль сучасної молоді у російсько-українській війні». Старшокласники добре усвідомили, що їх важливим внеском у цій боротьбі на сучасному етапі є наполеглива праця в освітньому процесі; добросовісна поведінка в шкільному середовищі, в соціумі; активна участь в громадському житті.

Підготували цю роботу і цим самим засвідчили про те, що історія має здатність повторюватися; росія і надалі показує свій загарбницький характер.

Список використаних джерел, літератури та інформаторів

1. Великий В.Я., Пелех В.Г. – «Порубное», Ужгород, видавництво «Карпати», 1981, 153 с.
2. Визвольний рух на Україні. – Львів, 1999, 164 с.
3. Зьомковська М.Г. «Довгий Войнилів: колись і тепер». – Калуш, видавництво «Акцент», 2011. – 316 с.
4. Когут М. Герої не вмирають. – Калуш, видавництво «Копіцентр», 2007, 54 с.
5. Субтельний О. Історія України. – Київ, 1996, 243 с.
6. Українська дивізія «Галичина». Історико-публіцистичний збірник. – Київ, 1994, 165 с.
7. Яременко С.І. Правда про українську Дивізію «Галичина». – Львів, 2000, 121 с.
8. Інтернет-ресурс. Галичина у Другій світовій війні.
<http://resource.history.org.ua>
Перевірено: 28.11.2022 року.
9. Список інформаторів:
Ладаняк В. М. – сільський староста села Довгий Войнилів;
Романів Л. Р. – вчитель історії та географії, відповідальна за організацію екскурсій в історико-етнографічному залі Довговойнилівського ліцею ;
Романів В. Я. – вчитель історії та правознавства Довговойнилівського ліцей

ДОДАТКИ ***ДОДАТОК 1***

Копачевський Михайло Кузьмович, поранений у плече , 1944 рік [154]

ДОДАТОК 2

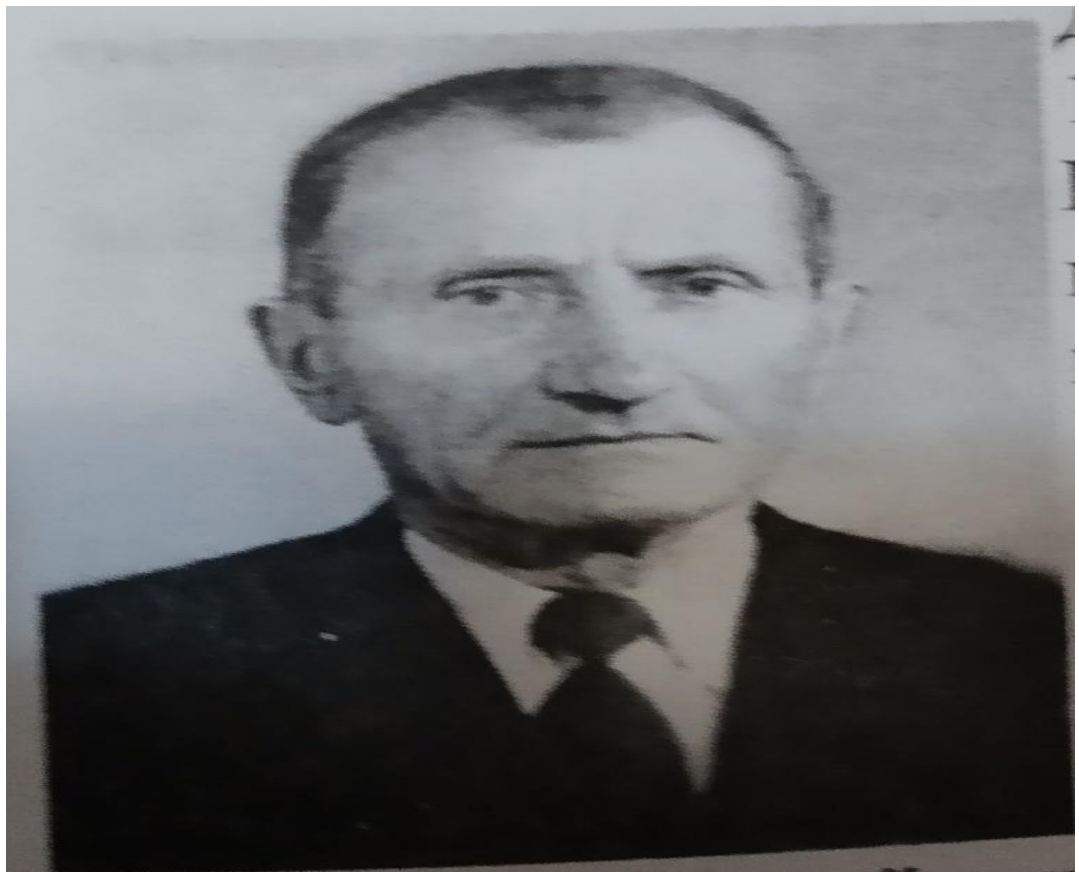

Кучера Михайло Юркович, входив у І Український фронт, 1945 рік [154]

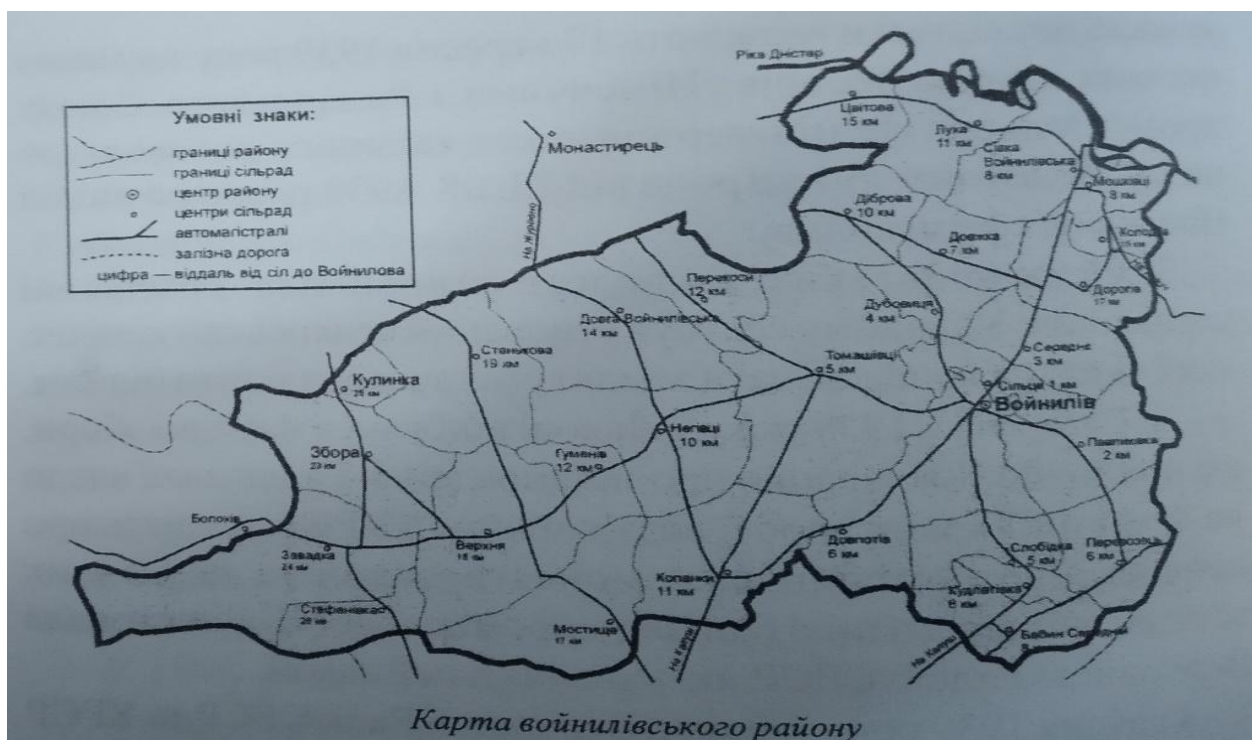
Михайло Юркович, голова сільської ради у 1949-1951 роках [155]

ДОДАТОК 4

Микитин Михайло Кузьмович, мобілізований у 1944 році [155]

ДОДАТОК 5

Орієнтир для партизанських загонів [40]

ДОДАТОК 6

ДОДАТОК 7

Загін самооборони, 1941 рік [79]

ДОДАТОК 8

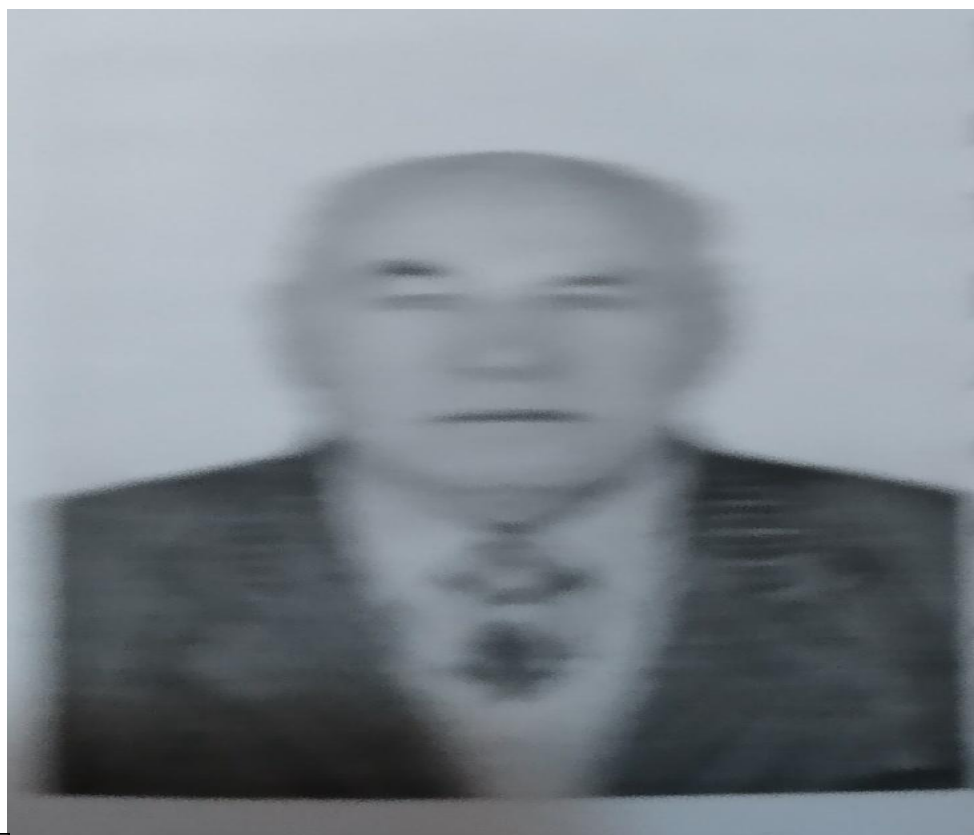

ДОДАТОК 9

1944 році [156]

ДОДАТОК 10

[189]

ДОДАТОК 11

Життя школярів у воєнний час, 1939 -1945 роки [194]

ДОДАТОК 12

Сільська школа у перші повоєнні роки [200]

ДОДА

Могили учасників УПА, 1949 рік [258]

ДОДАТОК 14

Дослідження матеріалів в
історико - етнографічному залі
ліцею, 2022 рік

**Біля могили Січових Стрільців села Довгий
Войнилів, 2022 рік**

